

Can Tacó: un recinte fortificat d'època republicana

Josep Guitart, Josep Maria Palet, Mónica Mercado, Esther Rodrigo

El projecte de recuperació científica i de dinamització cultural de Can Tacó és una iniciativa que vol donar resposta al gran interès mostrat pels ajuntaments de Montmeló i de Montornès del Vallès, sensibilitzats amb relació a la recuperació del seu propi patrimoni. Can Tacó és una de les poques fortificacions d'època romana que hi ha a Catalunya. Aquest factor, per si mateix, podria justificar la iniciativa dels ajuntaments i de l'empresa Estrats, Gestió del Patrimoni Cultural S. L., de plantejar la recuperació d'aquest jaciment a través d'una primera fase d'intervenció arqueològica, portada a terme l'any 2003, i de la redacció d'un pla director. Els resultats arqueolò-

gics obtinguts obriren expectatives d'elevat interès arqueològic que aconsellaven la implicació d'altres agents, tant institucionals com del món científic. L'Institut d'Arqueologia Clàssica de Catalunya va assumir la responsabilitat directa de les actuacions arqueològiques i de l'elaboració del pla director. Entre el 2004 i el 2006 s'han portat a terme noves excavacions arqueològiques, executades per Estrats S. L. i l'ICAC, centrades a eliminar la vegetació, a identificar les estructures del jaciment des d'un punt de vista superficial per tal de delimitar-ne el perímetre i a realitzar un diagnòstic per sondejos amb l'objectiu d'obtenir dades cronològiques i funcionals.

Figura 1. Vista aèria de l'assentament de Can Tacó, un cop finalitzada la campanya de 2005.

Figura 2. Vista aèria de l'entrada de l'assentament de Can Tacó, al final de la campanya de 2006.

Les dades arqueològiques obtingudes fins a l'actualitat semblen indicar que Can Tacó hauria estat un *castellum* romà d'època republicana.

Descripció de les restes

El jaciment de Can Tacó - Turó d'en Roïna es troba damunt d'una petita elevació localitzada a l'est de Montmeló i al nord de Montornès, a la comarca del Vallès Oriental, i forma part, administrativament, d'ambdós municipis. El jaciment es troba situat a l'aiguabarreig del riu Congost i el riu Mogent, que conflueix amb el riu Besòs i esdevé un dels eixos vertebradors de la comarca del Vallès. Aquests rius, juntament amb altres afluents, com la riera del Tenes, la riera de Cànoves o la riera de Caldes, són terrasses fluvials que geològicament tenen conjunts de sediments amb graves, llims i argiles que s'atribueixen a l'holocè. Aquests cursos fluvials es convertiren en els camins i vies de pas per a travessar les serralades i línies de muntanya, com per exemple el Besòs i la Tordera per la serralada Prelitoral.

Les quatre campanyes efectuades durant els anys 2003, 2004, 2005 i 2006 es van plantejar amb uns objectius determinats: establir el tipus de jaciment de què es tractava i valorar la seva identificació dins les pautes de recintes fortificats, delimitar el seu perímetre real i constatar la volumetria estratigràfica existent.

La interpretació obtinguda en l'estudi dels resultats ens permet parlar d'un jaciment caracteritzat per ser un enclavament poc usual a les terres catalanes i presentar una cronologia fins ara bastant desconeguda. Es tracta d'un recinte fortificat (fortí, *castellum*...) de caire itàlic i que va «viure» en època republicana i durant un curt període de temps (120 aC-90 aC aproximadament).

El jaciment es troba constituït per dos mòduls arquitectònics. El Cos I és l'edifici constructiu més petit, amb un perímetre de 69,76 metres i una àrea de 300 m² aproximadament. Presenta una orientació nord-sud, i es tracta d'una construcció rectangular compartimentada en diferents àmbits, dels quals se n'han documentat set, però amb superfície suficient per a vuit o nou. A priori, s'ha considerat que es podria tractar d'un barracó de *contubernia*. Els murs que delimitarien aquest barracó són de grans dimensions i estan construïts amb blocs de 40-50 cm, que constitueixen part de la muralla oriental.

El Cos II és l'edifici més gran i està orientat nord-est/sud-oest. Té un perímetre de 139,80 metres i presenta una àrea de 1.256 m². Es tracta d'un edifici rectangular que quadruplica les dimensions del Cos I i es troba delimitat pels murs perimètrics nord, sud, oest i part de l'extrem est.

Pel que fa a les dimensions del jaciment, el perímetre total és de 161,52 metres, amb una

àrea de 1.740,80 m² (comptabilitzant només les estructures detectades fins aquest moment). En el jaciment s'han detectat tres terrasses on es disposen els diferents àmbits. A la part superior, i dominant el conjunt, es troba la terrassa central (C). Per l'extrem est s'ha constatat l'existència de dues terrasses: la terrassa 1E, de 3,30 metres, i la terrassa 2E, de 7,50 metres. Per la banda oest es detecten dos nivells: terrassa 1W i terrassa 2W, la primera amb 5,50 metres i la segona amb 5,25 metres. La terrassa central té una amplada de 13,70 metres.

Resultats de les intervencions

Tots els indicis semblen indicar que ens trobem davant d'un enclavament romà de caràcter clarament militar. Seria un assentament petit, potser una petita guarnició o *castellum* que exerciria funcions de vigilància i control d'un territori força ampli.

La tècnica edilícia és molt homogènia a tot el jaciment. Es tracta de construccions bastides amb pedra seca de mòdul variable. Les estructures murals es troben encabides en trinxeres de fonamentació excavades a la roca natural, d'origen sedimentari, on predomina la pissarra llicorella; la pràctica totalitat del jaciment s'ha construït fent servir aquest material.

A diferència dels murs interns, construïts amb sòcol de pedra i alçat de tovot o tàpia, el mur perimètric s'ha bastit amb dos murs paral·lels i un rebliment intern de pedruscall, utilitzant la tècnica anomenada *emplecton*.

Aquest enclavament no presenta fossat i està defensat de forma natural pel pendent del turó i pel mur de tancament, que funcionaria com a muralla. Aquest mur fa una reculada per tal de tancar el recinte per la zona septentrional. Aquesta reculada està reforçada per dos murs perpendiculars i lligats entre ells per una altra estructura mural, que dibuixa un àmbit intern de cinc metres per dos metres, en el qual es van poder documentar dos nivells de circulació de pedra piconada. A tall d'hipòtesi, és possible que es tracti d'una falsa porta o una torre.

L'altra construcció peculiar dins la muralla consisteix en una cantonada que, en comptes de dibuixar un angle recte, s'obre fins a 140 graus.

De fet, aquest canvi d'orientació respon a la necessitat de tancar el perímetre per la banda nord i anar a buscar el tancament del Cos I (zona de baluard), que forma part de la mateixa fase constructiva.

Tot i que es coneix el perímetre total del jaciment a partir de la descoberta del traçat del mur perimètric, no s'ha pogut documentar el punt d'unió entre el Cos I i el Cos II a causa del seu arrasament.

L'entrada al recinte, segurament ubicada a la zona septentrional, fins ara no ha estat localitzada, però s'ha constatat l'existència d'una poterna a la zona nord-est, i una altra possible entrada a l'extrem oposat.

S'ha constatat l'existència d'un sistema de recollida d'aigües que ens indica el pas d'un carrer central i, per tant, la disposició dels àmbits a banda i banda del mateix carrer. S'han pogut documentar dues canalitzacions molt arrasades a la terrassa central, que constitueixen una prova més de la cura amb què es va construir aquest assentament. Les darreres campanyes d'excavació han permès documentar l'existència d'una cisterna de grans dimensions, impermeabilitzada amb un paviment hidràulic d'*opus signinum*, que presenta una cubeta de decantació.

A diferents punts del jaciment s'ha constatat la presència de nivells de circulació de terra piconada, així com fragments importants, tant en quantitat com en qualitat, d'*opus signinum*. Així mateix, en els nivells superficials s'han recollit nombroses tessel·les de color blanc, algunes d'elles adherides a fragments de *signinum*.

S'han documentat, a dos punts del jaciment, paraments de tovot caiguts, que han assolit alçaries de gairebé dos metres i que havien estat disposats a trencajunts.

Pel que fa a les estructures d'habitació, l'àmbit 5 és el més ben conegut fins a l'actualitat. En aquesta habitació s'ha documentat un paviment de terra batuda. En el moment d'abandonament sembla que funcionava com a magatzem de materials, tal com ho corrobora la presència de gran quantitat del material base que s'utilitzava per a l'elaboració d'*opus signinum*. Aquesta habitació es troba compartimentada per un mur de tàpia que delimita dos subàmbits; en el més petit s'ha documentat un enderroc de teula que formaria una canalització al sostre per facilitar la recollida d'aigües pluvials. En aquest espai s'ha

Figura 3. Detall d'una de les motlures recuperades a l'àmbit 5.

documentat un paviment d'argamassa, reforçat en alguns punts amb guix per tal d'impermeabilitzar l'estança.

L'excavació de l'àmbit més gran va permetre documentar la troballa d'una decoració parietal, consistent en estucs i part d'una motllura denticulada. La disposició dels estucs indiquen la possible existència d'un pis superior, on es trobarien les parets decorades. Els elements decoratius de Can Tacó es poden datar cap a finals del segle II aC. La decoració pictòrica dels estucs, que consisteix en la simulació de carreus de marbre, correspon al primer estil pompejà, que es popularitzà sobretot entre l'any 120 i el 80 aC.

S'ha documentat l'existència d'una sèrie d'àmbits a la banda oest, que ens proporciona una seqüència estratigràfica d'un metre i mig i que resta pendent d'excavació. Les noves estructures d'habitació, adjacents a l'àmbit 5, no es troben disposades en bateria, sinó que s'alineen de forma irregular. Es delimiten habitacions de dimensions diverses, segurament amb diferents funcions. És possible que part d'aquestes estructures d'habitació puguin haver funcionat com a barracons per allotjar els soldats destinats a aquest *castellum*. Les futures campanyes d'excavació ens donaran elements que confirmen aquesta interpretació.

Pel que fa als materials ceràmics, fins a l'actualitat cal destacar la uniformitat cronològica dels materials trobats a tota l'excavació.

La ceràmica fina d'importació està dominada per les produccions de ceràmica de vernís ne-

gre campaniana A, amb diferents variants segons la zona de producció, ceràmica de vernís negre campaniana B, amb diferents produccions, i *Boide*.¹

Entre les produccions amfòriques destaca la presència d'àmfores itàliques de la forma Dresel 1A i alguna forma corresponent a àmfora grecoitàlica. La major part de les produccions recollides corresponen a produccions importades d'Itàlia.

La resta de produccions ceràmiques correspon a produccions locals amb formes de tipus *Kalathos*, i imitacions d'algunes formes de campaniana.

Podem concloure que ens trobem davant d'una petita guarnició d'època republicana fundada a mitjan segle II aC, sense que puguem precisar gaire cosa més sobre la data de fundació, i que seria abandonada dintre del primer quart del segle I aC.

Josep GUITART, Josep Maria PALET i Esther RODRIGO són de l'ICAC (Institut Català d'Arqueologia Clàssica); Mónica MERCADO d'ESTRATS, SL.

1. Agraïm als doctors Jordi Principal i Joaquim Pera les indicacions i dades que ens han aportat en la classificació dels materials d'importació de vernís negre.